

Г.Ф. Андарала

Гістарычныя творы Уладзіміра Караткевіча як сродак патрыятычнага выхавання беларусаў

Найважнейшым кампанентам выхавання моладзі было і застаецца патрыятычнае выхаванне. Гэты кампанент мае вельмі важнае значэнне ў сістэме фарміравання асобных якасцяў чалавека. Менавіта патрыятызм выступае як састаўны элемент яго светапогляду і паводзін.

Для выпрацоўкі ў падростаючага пакалення беларусаў правільнай маральна-каштоўнай арыентацыі выхавання патрыятызму выкарыстоўваюцца разнастайныя сродкі і метады. Адным з найбольш дзейсных і эфектыўных з іх з'яўляецца вывучэнне нацыянальнай гісторыі. Яно дазваляе зразумець істотную ролю мінулага сваёй Бацькаўшчыны, па-філасофску асэнсаваць яго, усвядоміць сучаснае і зазірнуць у будучае.

У гэтых адносінах асаблівае месца сярод формаў беларускай літаратурнай творчасці займаюць творы гістарычнага жанру, паколькі ў большай ступені садзейнічаюць вывучэнню нашай гісторыі і тым самым маюць значны патэнцыял у маральным і патрыятычным выхаванні сучаснікаў.

Усведамленне глыбокай гістарычнай сувязі і пераемнасці паміж сучаснасцю і векавой барацьбой беларусаў супраць эксплуатацыі і прыгнёту ў мінулым, усведамленне беларускага народа як нацыі – гэта аб'ектыўная глеба, на якой узнік гістарычны жанр у беларускай літаратуры.

Зварот да старажытнага ў беларускай літаратуры акрэслены пачаткам XX стагоддзя. Гістарычная тэматыка знайшла сваё адлюстраванне ў творчасці Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча. Але да пачатку 60-х гадоў, па трапным выказванні Максіма Танка, “гістарычная тэма ў беларускай літаратуры ляжала некранутай цаліной, чакаючы свайго Вальтэра Скота” [1, с. 72].

Першым, хто раней за іншых усвядоміў, што, каб зразумець таямніцу беларускага народа, яго веліч, неабходна добра і глыбока пазнаць яго мінулае, трагічныя і творчыя эпохі, у якіх фарміраваўся беларускі характар, быў

У. Караткевіч. Гэтаму садзейнічалі не толькі індывідуальныя творчыя схільнасці пісьменніка, але і агульны ход развіцця беларускай літаратуры тых гадоў. Менавіта гэта абумовіла яго ўвагу да гістарычнай тэмы, падштурхнула звярнуцца да мінулага. Па сутнасці, ён стаў заснавальнікам беларускай гістарычнай раманістыкі. Яго лічаць “першым у пасляваеннай літаратуры пісьменнікам, які вярнуў яе свядомасці мінулае народа ў канкрэтных абрысах мастацкага вобраза, у яго жывой цялеснасці” [2, с. 66]. Неабходна адзначыць, што гістарызм наогул – здатнасць мысліць гістарычна, улаўліваць рух часу, змену эпох – складае характэрную асаблівасць творчасці У. Караткевіча.

У. Караткевіч першым у гісторыі беларускай літаратуры вызначыў галоўнай тэмай сваёй творчасці паказ жыцця і гераічнай барацьбы нашых продкаў. Сам пісьменнік сваю цікавасць да гістарычнай тэматыкі тлумачыў так: “Без гістарычнага рамана, гістарычнай літаратуры ўвогуле не можа абудзіцца нацыя, бо няма нацыі без пачуцця гітарызму, без спакойнага гонару за сябе і проста самапавагі, без веры ў тое, што яна ёсць, пераходзячая, сталая, вечная каштоўнасць вечнага чалавецтва і па ўсіх гэтых прычынах павінна жыць дзейна і велічна, ведаючы сабе цану і ў дрэнным, і ў вялікім [3, с. 183].

Мастацкаму ўвасабленню гістарычных падзей У. Караткевіч прысвяціў шэраг сваіх твораў. Сярод іх – раманы “Каласы пад сярпом тваім”, “Хрыстос прыямліўся ў Гародні”, “Чорны замак Альшанскі”, апавесці “Сівая легенда”, “Зброя”, “Дзікае паляванне караля Стаха”, “Цыганскі кароль”, легенда “Ладдзя распачы”, п’есы “Кастусь Каліноўскі”, “Званы Віцебска”, “Маці ўрагану”, апавесці “Сіняя-сіняя”, “Кніганошы”.

Свой позірк на мінулае ў У. Караткевіча праявіўся ўжо ў першым гістарычным рамане “Каласы пад сярпом тваім”, а ў пазнейшай творчасці вызначыўся канчаткова. Так, у п’есе “Кастусь Каліноўскі” аўтар імкнецца адзначыць галоўнае ў жыцці, лёсе, характары свайго гістарычнага героя: яго апантанасць ідэяй барацьбы, нянавісць да прыгонніцтва.

У творах У. Караткевіча эпоха XVI– XIX стагоддзяў ўзноўлена ўсебакова і поўна. Перад чытачамі ўзнікаюць сацыяльна абумоўленыя малюнкi ранейшага беларускага жыцця – ад сялянскай хаты, карчмы, гарадскога пляцу да багатых пакояў паноў і магнатаў. Апіраючыся на трывалую аснову гістарычнага факта, У. Караткевіч здолеў па-мастацку ўзнавіць жыццё розных сацыяльных слаёў тагачаснай Беларусі: простага люду, рамеснікаў, гандляроў, духавенства. Асноўнымі героямі пісьменніка з’яўляюцца прадстаўнікі простага народа.

У. Караткевіч азіраецца назад у глыбіню гісторыі. Але гэта не спроба адысці ад трывожных пытанняў сучаснасці. Наадварот, гэта было жаданне лепш зразумець іх, усвядоміўшы гістарычную заканамернасць, глыбей асэнсаваць сённяшняе ў ланцугу шматвекавой гісторыі роднай Беларусі. У той жа час для У. Караткевіча гісторыя была адзінай магчымасцю з вышыні сучаснасці зірнуць на вопыт чалавечых пакаленняў, знайсці тыя масткі, што звязваюць дзень сённяшні з днём мінулым, здабыць карысныя вывады для будучага. Таму У. Караткевіча прывабляюць не любыя эпохі, а рашаючыя перыяды гісторыі, дзе лёс беларускага народа вызначаўся на доўгія гады. У большасці сваіх твораў ён звяртаецца да вузлавых момантаў гісторыі Беларусі, да глыбінных праблем, што стаялі перад ёй.

Гісторыя для пісьменніка не прадмет для мастацкага пераўвасаблення. У. Караткевіч – аўтар, апавядальнік – жыве гісторыяй, лёсамі і пакутамі народа, ён неад’емная яго частка. Якую б эпоху ні адлюстроўваў пісьменнік, галоўную ўвагу ён удзяляў паказу патрыятызму, мудрасці і таленавітасці беларускага народа.

Літаратура

1. Танк, М. Лісткі календара / М. Танк // Збор твораў: У 6 т. Т. 6. Дзённікі. Літ.-крыт. артыкулы. – Мн.: Маст. літ., 1981. – С. 5–352.
2. Каваленка, В. Покліч жыцця: Літ крытыка / В. Каваленка. – Мн.: Маст. літ., 1987. – 230 с.
3. Караткевіч, У. У дарозе і дома / У. Караткевіч // Полымя. – 1989. – № 1. – С. 174 – 185.